

125799

Elevilor mei.

Discurs de deschidere

ținut la universitatea din Budapesta

===== (22 Ianuarie 1910) =====

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Gheorghe Alexici.

SIBIIU

Tiparul tipografiei arhidiecezane.

1910.

354803-2

Domnilor!

În cursul conferințelor mele din semestrul al II-lea voi vorbi, în 3 ore la săptămână, despre fonetica istorică a limbii române. Ceice se prepară pentru limbiștică au deci prilej să cunoască cercetările moderne pe acest teren. Ca bază ne slujesc: cartea dlui *Meyer-Lübke* „Grammatik der romanischen Sprache“ și clasica lucrare a dlui *Ovid Densusian* „Histoire de la langue roumaine“. În 2 ore la săptămână vom ceti pe cronicari, după ce în semestrul I. am cetit împreună studiul dlui *N. Iorga*: „Despre adunarea și tipărirea isvoarelor relative la istoria Românilor“, apărut în „Prinos lui A. D. Sturdza“. Acest studiu, cum vă aduceți aminte, face o dare de seamă despre tot ce s'a scris cu privire la istoria noastră și o critică amănunțită a edițiilor cronicarilor. Nu pot îndestul să recomand, mai ales fiitorilor istorici, ca să-și însemne bine cele zise de dl Iorga: *sunt rezultate câștigate pe temeiul unor cercetări îndelungate și solide*. Întru cât vom avea timp, o să cetim și alte lucrări cu

privire la cronicari. Intr'o oră la săptămână voi vorbi despre influința reciprocă româno maghiară, căutând să arăt influința, nu numai asupra limbii, ci și asupra folclorului maghiar. Cartea mea asupra acestui obiect, la care lucrez de mai mulți ani, nădejduesc, va ieși de sub tipar încă în cursul anului.

S'au părândat 14 ani de când ocup catedra de limba și literatura română ca docent-privat (agregat) la care loc am ajuns prin activitatea mea științifică de peste 20 de ani. Dați-mi voie, domnilor, să vă înșir, ca dovadă, lucrările mele până azi. În ungurește am scris: Elemente maghiare în limba română (Budapesta, 1888), teză de doctorat, premiată de Academia maghiară cu premiul Sámuel; Formarea limbii și neamului român (Budapesta, 1888), în revista „Budapesti Szemle”; Călătorie folcloristică între Români (Budapesta, 1888), în „Analele Societății-Kisfaludy”. Am publicat mai multe etimologii și studii în revista „Nyelvőr”: *poronty* < prunc (vol. XV.) *viszett* (XV.), *szivat* (XV.), *belsug* < *belség* (XV.), *kópé*, *góbé*, < copil (XVI.), *pulya* < puiu (XVI.), *áld* (XVI.), *fattyu* < fátu (XVI.), *borbát* < bărbat (XVI.), *banya* < bună (XVI.), *punga* < pungă (XIX.), Elemente turcești comune în limba română și maghiară (XIX.), *morkoláb* < vârcolac (XIX.), *konty* < conciu (XX.), *pereputy* < poroboc (XX.), *malacz*

(XX.), *gomolya*, *máglya* < moghilă (XX.), *czáp*, *czápunkurt* < țăp (XXIV.), Cuvinte și fraze din Analele Societății Arheologice din Cașovia (XXV.), Cuvinte rari maghiare din Lexiconul de Buda (XVII), Elemente maghiare în Codicele voronetean (XV.), *rüh* < râie (XXXIV.), *akcsa* < accia (XXXVI.), *tollasmező* < câmpul cu pene. adecă cu flori (XXXVII.) *vére*, *vésár* < vere, verișoară (XXXVII.), *buksi* < bocciu (XXXVII.), Nume de mere împrumutate din limba română (XXXVIII.), *tretina* < tretină (XXXIX), Despre elementele maghiare din limba română (XXXIX.), *kese* < oacheșe (XL). În revista „Nyelvtudományi — Közlemények“: Obârșia limbii române (XXVI.); în „Analele Societății Kölcsey“ din Arad: Vocabularul istoric maghiar. Trei ani de zile am lucrat la „Vocabularul istoric maghiar“, angajat fiind de unul dintre redactorii lui, de *Szarvas Gábor*, cel mai genial filolog pe care l-au avut Ungurii. Am publicat (Budapesta, 1895) broșura *Vadrózsapör*, unde arăt influința poeziei populare române asupra celei maghiare; în revista „Élet“: Direcția poporală în literatura română (Budapesta, 1891); în „Pallas-Lexicon“: Biografiile scriitorilor români; *Gramatica limbii române*, carte ce se folosește în școlile secundare de stat unde se propune limba română (Budapesta, 1892. Ediția II a 1904); în revista „Philologiai-

Közlöny" (XXIX.): Numele român și filologia maghiară, unde vorbesc despre sunețul *i*; tot în revista „Philologiai-Közlöny“: Istro-Românii (XXVII.); Macedo-Românii (XXVI.); în „Analele Școalei orientale“ din Budapesta (1895): Școalele orientale din străinătate; în revista „Magyar Nyelv“: *vigánđu* < *viganó* (VI.), *pándur* < *pandur* (IV.); *alacsá* < *alaciu* (V.); în revista „Nyelvtudomány“: *prészáká* < *presacă* (I.); *podgyász* < *poghiaz* (II.), *perentel* < *purintu* (III.), Numiri de oi în limba maghiară intrate din românește (III.). În volumul II. din „Egyetemes Irodalomtörténet“ (Budapesta, 1905) a apărut: *Istoria literaturii române*; Introducerea în volumul d'ui *Révai Károly*: Traduceri din Gh. Coșbuc, este scrisă tot de mine.

Am tradus unele nuvele de *Dela Vrancea*, *Slavici*, *Carmen Sylva*, *Caragiale* („O făclie de Paști“); poezii din *Bolintineanu*, *Alexandri* și *Eminescu*, apoi poezii populare românești; piese teatrale: „O lecție“ de *Radu Rosetti*, „Jucătorii de cărți“ și *Suprema forță* de *Lecca*, „Năpasta“ de *Caragiale* și „Manasse“ de *Ronetti Roman*. „O lecție“ și „Năpasta“ (în traducere „Anca“) au fost primite bine de publicul maghiar, iar „Manasse“ are să fie în curând jucat. Insumi am scris o piesă (conferență), intitulată „Românii“, pentru Teatrul-Urania, în care se face cunoscut popo-

rul român și cultura lui. Piesa (conferența) a făcut impresie foarte bună pretutindenea la noi în țară. Mai amintesc că am scris o sumedenie de recenzii despre cărțile de școală, intrate la Ministerul învățământului public. Autorii cărților pot adevăra, că n'am fost preocupat nici odată, și că în judecata mea am fost călăuzit pururea de adevăr.

În nemțește am publicat: în „Öster.-Ungar. Revue“ (Viena, 1903): Die Makedo-Romänen; în revista „Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn“: Bucăți din poezia populară română; Geschichte der rumänischen Litteratur (Leipzig, 1906). Cu privire la lucrarea din urmă trebuie să vă dau unele deslușiri. Istoria literaturii române, apărută în limba maghiară, a fost bine apreciată și de ai noștri („Sămănătorul“, 1905) și de critica maghiară („Philologiai-Közlöny“, XXIX.). Am dovedit prin urmare că sunt pe deplin stăpân asupra materialului, pe care l-am tractat cu căldură și cu iubire. Că azi lumea cultă maghiară ne cunoaște mai temeinic și știe aprecia cultura și literatura noastră într'un mod cinstit, pot spune fără sfială, se datorește în mare parte cărții mele. Am făcut deci ceea ce îmi era dator să fac și ca Român și ca profesorul acestei catedre: să scriu Gramatica limbii române pentru Maghiari, să traduc din literatura română

deosebite bucăți literare și să public Istoria literaturii române. Am căutat să fiu vrednic întru toate locului care îl ocup, căci doar părerea cercurilor conducătoare e, ca *profesorul limbii și literaturii române să fie nu numai bărbat de știință, ci totodată și o sală puternică între cultura română și maghiară*. Când am scos Istoria literaturii române în limba nemțească, am avut de gând să dau și publicului din Germania o carte scrisă obiectiv, cu dragoste de adevăr și de poporul din care fac parte. S'au vârat însă unele greșeli foarte penibile. Și iată cum. Manuscrisul prezentat a fost dat dlui *Dieterich* pentru cenzurare; bine înțeles, din pricina că nu sunt neamț, n'a fost mulțumit cu limba. Editorul atunci l-a încredințat pe dl *Dieterich* să îndrepte stilul și să introducă ce mai crede de bine. Astfel s'au strecurat în lucrare greșeli destul de însemnate și au intrat părți cari nu le-am scris eu. Totuși, și asta trebuie s'o accentuez, cartea nu e tocmai atât de slabă cum vestiau unii preocupați, cei mai mulți în lipsă de cultură suficientă, adăugând la critică și motive personale. Cu recunoștință trebuie să amintesc darea de samă obiectivă și amănunțită a dlui *Haneș* din revista „Viața Nouă” a dlui *O. Densușianu*. Iată ce scrie dintre străini dl profesor universitar, *Th. Gartner* (Innsbruck): „Es ist sehr verständig angelegt, klar und

schön geschrieben, und verdient wegen der gesunden Anschauungen über die geistige Entwicklung des rumänischen Volkes weite Verbreitung* (in „Deutsche Liter. Ztg.“ 1907 numărul 19); Dl profesor *H. Tiktin*: „Er gibt uns in dem engen Rahmen von knapp 200 Octavseiten ein in grossen und ganzen richtiges, klares und übersichtliches Bild von der Entwicklung der rumänischen Literatur und den manigfaltigen politischen und kulturellen Faktoren, unter deren Einwirkung diese Entwicklung vor sich ging. Und das Buch ist um so freudiger zu begrüßen, als wir in ihm den ersten nennenswerten Versuch einer zusammenfassender Darstellung der rumänischen Literaturgeschichte von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart vor uns haben* (in revista „Studien zur vergl. Litt. Gesch.“ VII. fasc. 4.).

Lucrările mele în românește sunt următoarele: Texte din literatura poporană română (vol. I. Budapesta 1899. Vol. II. cu glosar sub pressă); în revista „Convorbiri Literare“: Macedo-românii (1903), Colonii române în comitatul Torna (volumul XXXIX), Tillu Buhoglindă (XLI.), Metropolitul Ștefan Stratimirovici despre Români (XL.); *Pagini din trecut*. Cum s'a propovăduit unirea în părțile bihorene (Sibiiu, 1903); Documente din „Arhiva Statului“, privitoare la istoria Românilor în „Biserica și Școala“ (Arad 1903) și în „Foaia Diece-

sană* (Caransebeș, 1903); în revista „Luceafărul”: Din trecutul poeziei populare române (1903), Dări de seamă (1904 . Studiile dlui L. Șăineanu (1904); în revista „Șezătoarea”: O înjurătură românească (1903); în „Revista din Iași”: Elemente slave în limba maghiară (I.). În Biblioteca Muzeului din loc am găsit un codice [(Inceputul veacului XVIII-lea) ce conține porțiuni populare românești (Costumbilder aus Siebenbürgen); iar la Csiksomlyó așa numitul „Kájoni codex”, unde se află melodii populare românești, puse pe note, din veacul XVII-lea. Dacă Dumnezeu îmi va dărui sănătate, nădăjduesc să public ambele lucrări.

Știți că metropolia noastră din Sibiu a intentat proces împotriva Patriarhiei sârbești din Carloveț pentru mănăstirile de pe teritoriul fostului Banat Timișan. Delegația congresuală pe mine m'a însărcinat ca să adun date pentru începerea procesului. Trei ani de zile, muocind din greu zilnic dela 10 până la orele 2 în Arhivele din Budapesta, am adunat documente referitoare nu numai la mănăstiri, ci și la întreg trecutul poporului român din patrie. Azi ne stă la dispoziție un material bogat, care cu timpul are să vadă lumina zilei; de ocamdată, din pricina procesului în curgere, o parte se folosește ca adnexe la hârtiile înaintate tribunalului.

Cele înșirate, între cari de bună seamă se găsește și destul pospau (ce muncă omenească se poate numi desăvârșită?), dovedesc că în acest loc represintă oareșicare progres față de antecesorii mei și că atât în lucrările, cât și în prelegerile mele am căutat să propoveduesc totdeauna rezultatele științei zilelor de azi. Tot pentru acest scop am stat un an și jumătate în străinătate: în Franța, Italia, Germania; am călătorit prin Balcani și am studiat și slavistică, perfecționându-mă mai vârtos în limbile slave de miază-zi. Ca dascălul dv., martori îmi sunt sutele de elevi pe cari i-am avut în curs de 14 ani, am fost povățuitorul celor dornici de muncă, dându-le sfat și îndrumări cum să lucreze și ce izvoare să cetească. Biblioteca mea a stat mereu la dispoziția elevilor, căci mi-am ținut de o datorie sfântă să dau carte românească celor ce râvnesc după lumină și cultură română. Am fost și rămân pururea prietenul tânăretului, în care văd nădejdea viitorului nostru, floarea neamului românesc: pe viitorii conducători și dascăli ai culturii române.

La *Plutarh* am cetit următoarele cuvinte: Nu e Grec cel ce s'a născut Grec: *Grec este celce simte unitatea grecească.* V'am învățat să iubiți limba mlădioasă și dulce a fraților din Regat; V'am îndemnat să cetiți pe scriitorii noștri buni, ca să vă în-

sușiți limba adevărată română, *singura garanță a unității noastre culturale*. Căci cine nu vorbește și nu scrie în limba literară, n'are cultură română: scrie și vorbește în dialect. O pildă vie sunt eu însumi: am învățat românește bine-rău, cum se vorbește pe la noi în Arad, la vatra părintească; ajungând în liceu, am învățat o limbă impestrițată cu latinisme silite; numai la universitate m'am deșteptat și am înțeles că nu știu românește. A trebuit deci a treia oară să-mi învăț limba maternă: m'am pus la lucru și am cetit mult. Atâta însă n'a fost destul. Copleșit de valurile unei culturi străine, am văzut că nu e altă cale: trebuie să stau timp mai îndelungat în România, unde pâlpe viață românească. Și așa am făcut în mai multe rânduri. Iată cum am înțeles să-ți faci chemarea ca Român: nu prin vorbe goale și deșerte, căci doar numai în Biblie se povestește că la glasul trâmbițelor s'au prăbușit zidurile orașului Ierico. Ai să o îndeplinești prin fapte, dându-ți bănișorii pentru cartea românească și sprijinind din răspuțeri, ba și peste puteri, cultura română. Ca preotul culturii române la acest loc Vă dau sfatul: învățați și cetiți rezultatele muncii spirituale și din literatura altor popoare, studiând cât se poate de temeinic cele scrise și de străini, căci așa își îmbogățește omul cunoștințele; nu uitați însă, că apa beută la izvor e mai

adăpătoare și mai recoritoare, decât adusă de departe

Nici o decepție nu mă poate hotări să părăsesc ca un laș locul pe care-l ocup, căci precum paserea cântă, imboldită de firea ei, și mie îmi place meseria pentru care m'am pregătit. Datoria față de știință și față de cultura română cere să stau neclintit locului, ca să îndeplinesc menirea acestei catedre. Profesorul de universitate trebuie să fie bărbatul cel mai de frunte al științei sale; dacă nu e, înșală publicitatea, și puterea care îl ridică la catedra universitară este o putere imorală. Voiu stărui deci prin muncă cinstită, să fiu vrednic pentru această catedră, îmbogățind mereu cultura și știința română, intru cât îmi dau voie puterile, cu lucrări isvorite din convingere și la nivelul rezultatelor moderne. Astfel, muncind toți (concurrunt ut alant!) împreună, cu dor curat pentru știință, vom aprinde lumina binefăcătoare a culturii române în acest loc.

Vă salut din inimă și vă poftesc spor în munca începută azi.

